

ЗМІСТ

Зворотний відлік: 116 днів	7
Зворотний відлік: 113 днів	13
Зворотний відлік: 105 днів	23
Зворотний відлік: 104 дні	35
Зворотний відлік: 103 дні	43
Зворотний відлік: 90 днів	59
Зворотний відлік: 70 днів	72
Зворотний відлік: 68 днів	84
Зворотний відлік: 66 днів	91
Зворотний відлік: 53 дні.....	98
Зворотний відлік: 49 днів	103
Зворотний відлік: 36 днів	111
Зворотний відлік: 35 днів	118
Зворотний відлік: 34 дні.....	122
Зворотний відлік: 21 день.....	128
Зворотний відлік: 20 днів	148
Зворотний відлік: 19 днів	154
Зворотний відлік: 18 днів	159
Зворотний відлік: 17 днів	162
Зворотний відлік: 16 днів	166
Зворотний відлік: 13 днів	173
Зворотний відлік: 12 днів	180
Зворотний відлік: 11 днів	185
Зворотний відлік: 8 днів.....	189
Зворотний відлік: 6 днів.....	193
Зворотний відлік: 5 днів.....	197
Зворотний відлік: 4 дні.....	201
Зворотний відлік: 3 дні.....	206
Зворотний відлік: 2 дні.....	209
Зворотний відлік: 1 день.....	217
Зворотний відлік: 9 годин 15 хвилин.....	228

Зворотний відлік: 9 годин	229
Зворотний відлік: 8 годин	231
Зворотний відлік: 7 годин 38 хвилин.....	233
Зворотний відлік: 7 годин 10 хвилин.....	233
Зворотний відлік: 7 годин 5 хвилин.....	235
Зворотний відлік: 6 годин 30 хвилин.....	236
Зворотний відлік: 3 години 30 хвилин	237
Зворотний відлік: 2 години 15 хвилин	238
Зворотний відлік: 51 хвилина	239
Зворотний відлік: 25 хвилин	239
Зворотний відлік: 10 хвилин	240
Зворотний відлік: 3 хвилини.....	240
Зворотний відлік: 1 хвилина	240
Зворотний відлік: 58 секунд	240
Зворотний відлік: 43 секунди.....	241
Зворотний відлік: вогняна буря.....	241
Епілог.....	263
Післямова	272
Жінки і діти.....	272
Науковці і генерали	279
Журналіст	282
Екіпаж «Еноли Гей».....	283
Президент	289
Подяки.....	292
Бібліографія	296
Книжки.....	296
Архіви і документи.....	298
Журнали	298
Газети і телеграфні агентства	299
Інтерв'ю.....	299
Подяки за фотографії	300
Про авторів.....	301

ЗВОРОТНИЙ ВІДЛІК:

116 ДНІВ

12 КВІТНЯ 1945 РОКУ,
ВАШИНГТОН, ОКРУГ КОЛУМБІЯ

Гаррі Трумену кортіло випити. Уже вісімдесят другий день обіймаючи посаду віцепрезидента, він, як завжди, провів пообіддя у палаті Сенату, цього разу наглядаючи за дебатами про водний договір із мексиканським урядом. Під гул сенаторських голосів він подумки помандрував до матері та сестри, які досі проживали у Грандв'ю, що у штаті Міссурі, неподалік старої родинної ферми. Сидячи за високим письмовим столом, віцепрезидент видобув кілька аркушів паперу та ручку й заходився писати: «Мої любі мамо і Мері, цей балакучий сенатор із Вісконсину¹ без упину торочить про речі, в яких нічого не тямить».

Як президент Сенату, Трумен мав обов'язок головувати на таких сесіях і не міг дочекатися, коли цьому настане край. Прагнучи опинитися деінде, він і гадки не мав, що його життя ось-ось безповоротно зміниться.

За хвилину-другу до п'ятої Сенат милостиво поступився рештою робочого дня. Трумен попростував Капітолієм сам, без охоронців — через Сенат, Ротонду Капітолію, Національний скульптурний зал і до Палати представників. Як завжди, одягнений вишукано — у двобортному сірому костюмі, з білою хусточкою та

¹ Роберт Маріон Лафоллетт-молодший (1895—1953) — сенатор у 1925—1946 роках, представник Прогресивної та Республіканської партій, ізоляціоніст. Відзначався ексцентричністю і непередбачуваністю, радикалізмом у внутрішніх справах США і ретроградством у зовнішніх. (Туди і далі цитує переклад.)

темною крапчастою краваткою-метеликом. І, як завжди, він поспішав. Тому-то й швидко йшов.

Віцепрезидент зійшов з другого поверху на перший, до кімнати № 9 спікера Палати представників Сема Рейберна, прозваної «комітетом освіти». До цієї криївки, найбільш ексклюзивної на весь Капітолій, можна було зайти тільки з господарєвого запрошення. Конгресмени збиралися тут переважно надвечір, після офіційних робочих годин, щоб поміркувати про стратегію, обмінятися плітками та «хильнути чарку-другу за свободу». Трумен був завсідник і завжди вибирав кукурудзяне віскі та звичайну воду.

«Комітетом освіти» слугував класичний капітолійський кабінет завдовжки близько двадцяти футів, умебльований великими шкіряними кріслами, канапою і довгим столом із червоного дерева, який водночас правив за бар з напоями. Зі стелею, мудровано розмальованою птахами, тваринами та рослинами, не гармонував тільки мурал у глибині кімнати, на якому красувався «однозірковий» прапор Техасу.

Рейберн («Містер Сем»), щойно зустрівши Трумена, повідомив, що той потрібен Білому дому, а саме — віддавньому секретареві президента Рузвельта:

— Стів Ерлі просить, щоб ти негайно зателефонував йому.

Приготувавши собі напій, Трумен сів, набрав номер комутатора Білого дому — «Національний-1414» — і озвався:

— Це я, віцепрезидент.

Вийшовши на зв'язок, Ерлі придушеним голосом, коротко і ясно передав: віцепрезидент має «якнайшвидше та якнайтихіше» добратися до головного входу у Білий дім, із боку вулиці Пенсильванія-авеню.

Рейберн спостерігав Трумена, завжди блідого, а тепер «іще блідшого».

— Хай йому дідько! — поклавши трубку, вигукнув Трумен, такий вражений, що навіть не приховував цього. Силкуючись на спокій, він пояснив присутнім у кімнаті, що мусить поїхати на «терміновий виклик» до Білого дому. Він прудко підвівся, підійшов до дверей, поклав був руку на клямку, але раптом зупинився і обернувся: — Хлопці, тут щось негаразд. Щось, мабуть, сталося.

Трумен щільно зачинив двері за собою і пустився бігти майже спорожнілим Капітолієм. Удари підшов відлунювали у мармурових коридорах, коли він, задихаючись, мчав повз статуї генералів і політиків, повз сенатську перукарню і збігав сходами до свого кабінету. Трумен схопив капелюха і сказав співробітникам, що квапиться до Білого дому, але це не можна розголошувати. Не мав часу на пояснення. Зрештою, сам понад те мало що й знав.

Надворі йшов дощ. Трумен сів у своє службове чорне авто «Мерк'юрі» і дав вказівки водієві Тому Гарті. Знову обійшовся без охоронців. Через негоду та жвавий вуличний рух довелося понад десять хвилин добиратися на місце. І весь цей час він розмірковував над тим, що діється:

«Президент Рузвельт мав бути у Ворм-Спрингзі, що у штаті Джорджія, де останні два тижні зміцнював здоров'я, виснажившись на ялтинській зустрічі з прем'єр-міністром Великобританії Вінстоном Черчиллем і радянським прем'єром Йосипом Сталіним. Імовірно, президент уже повернувся. Сьогодні у Вашингтоні поховали його давнього приятеля — Джуліуса Етвуда, пенсіонованого єпископа. Може, Рузвельт побував на похороні, а тепер захотів побачитися зі мною? Але за ті майже три місяці, відколи я віцепрезидент, таких приватних зустрічей було тільки дві. Чому саме тепер?»

О п'ятій двадцять п'ять Труменове авто звернуло з Пенсильванія-авеню, проїхало через Північно-Західну браму й зупинилося під Північним портиком Білого дому. Біля входних дверей обслуга зустріла Трумена, взяла його капелюх і попровадила до невеликого президентського ліфта, обшитого дубовими панелями.

Перша леді Елеонора Рузвельт чекала його у своєму кабінеті на другому поверсі, разом зі своєю дочкою Анною, зятем, підполковником Джоном Беттігером і Стівом Ерлі. Жінки були в чорній одежі.

Перша леді підійшла до Трумена, поклала руку йому на плече і мовила:

— Гаррі, президент помер.

Приголомшений, Трумен втратив дар мови. Поспішав до Білого дому, щоб побачитися з президентом. І тут, на місці, раптом дізнався, що сам обійме цю посаду.

Оговтавшись за якусь мить, він запитав співрозмовницю:

— Чим я міг би вам допомогти?

— А чим ми могли б допомогти вам? — відповіла вона. — Це ж не хто, а ви потрапили в халепу.

За кілька хвилин, о п'ятій сорок сім, усі Штати й увесь світ оббігла новина: Франклін Делано Рузвельт, що керував державою останні дванадцять років, перебув Велику депресію і Перл-Гарбор, а тепер наблизився до перемоги у Другій світовій війні на фронтах Європи, у свої шістдесят три помер від внутрішньомозкового крововиливу.

У Білому домі, малолюдному під час Рузвельтової відпустки, враз закипіла діяльність. На шосту п'ятнадцять призначено засідання Кабінету. Взяти в ньому участь, з Труменового наказу, запросили лідерів Конгресу. До Білого дому викликали Гарлана Стоуна, голову Верховного суду США, щоб привів Трумена до складання президентської присяги. Залишалося влаштувати ще одну справу.

О шостій Трумен зателефонував своїй дружині Бесс, з якою мешкав у скромній двокімнатній квартирі на Коннектикут-авеню. На дзвінок відповіла дочка Маргарет. Вона ще не чула останніх новин, тож, як завжди, почала жартувати з батьком. Той обрізав таку розмову і попросив покликати матір.

Зазвичай він ділився з дружиною всіма подробицями. Але зараз на те не було часу. Сказав лише про смерть Рузвельта і про те, що приїде авто по Бесс, Маргарет і Медж Воллес — Труменову тещу, що проживала з ними. Бажано, щоб уся родина була поруч нього на складанні присяги.

Трумен поклав слухавку. Цілком певно, ця розмова сколихнула дружину. Минулого літа він згодився кандидувати на посаду віце-президента й уже тоді знав: Бесс дуже боїться, що Рузвельт не доживе до кінця свого четвертого терміну. І ось уся родина опинилася саме в такому становищі, якого жахалася жінка.

Прийшовши першим до Кабінетної зали, Трумен сів за великий стіл. Поступово зала наповнювалася людьми. Один із штатних Рузвельтових співробітників описав згодом його як «маленького чоловічка, що сидів, чекаючи, у величезному шкіряному фотелі». Та коли зібралися всі члени Кабінету, які на той час були у Вашинг-

тоні, Трумен стояв. «Хочу, щоб кожен із вас залишався на посаді й робив свою справу, — звернувся він до них. — Прагну робити все точнісінько так, як того міг би хотіти президент Рузвельт».

О сьомій дев'ять Гаррі Трумен і Гарлан Стоун стояли проти камінної полиці в кінці Кабінетної зали. За ними розмістилися півколом найвищі чиновники та Труменові родичі. Верховний суддя взявся диктувати присягу.

— Я, Гаррі Шипп Трумен, — почав він, припустивши, що ініціал «С.» походить від прадідового імені, хоч насправді він нічого не позначав¹.

— Я, Гаррі С. Трумен, — почув суддя у відповідь. Це був не єдиний збій. Після складення присяги Стоун зауважив, що Трумен, тримаючи в лівій руці Біблію, поклав поверх неї праву руку. Довелося повторити церемоніал — з правицею, зведеною вгору. Коли вже нарешті було по всьому, Трумен поцілував Біблію, а тоді обернувся, щоб поцілувати дружину та дочку.

Після урочистості новий президент коротко побалакав із членами Кабінету й повторив свою обіцянку йти курсом Рузвельта. Наголосив, що завжди чекатиме від них щирої поради, але дав виразно зрозуміти, що остаточно вирішуватиме він сам. І сподіватиметься від них безумовної підтримки цих рішень.

Зустріч закінчилася, чиновники розійшлися. Залишився тільки Генрі Стімсон — військовий міністр. Попрохав дозволу поговорити з новим президентом наодинці «про дуже важливу й пильну справу».

У свої сімдесят сім років Стімсон був легендарною постаттю, яка служила п'ятьом президентам. Трумен мав стати шостим. Сидячи з ним віч-на-віч, Стімсон сказав, що розмова буде коротка. Її тема складна, про подробиці йтиметься пізніше. А зараз треба просто повідомити президента про «грандіозний проект на стадії розроблення», призначений виготовити «нову вибухівку неймовірної

¹ Як і суддя Гарлан Стоун, американський письменник Дейвід Маккалоу виводив цей ініціал із другого імені Труменового діда — Андерсона Шиппа Трумена. Воно вказувало, що перше ім'я прадіда — Шипп. Однак Гаррі Трумен у приватній кореспонденції ставив підпис *Harry S. Truman*. Крапка після *S* не дозволяла прочитати цю літеру як «Ш», а сам ініціал — як «Шипп».

Гаррі Трумен складає присягу президента. 12 квітня 1945 року

руйнівної сили». Цей проєкт такий засекречений (і такий потенційно небезпечний), що про нього знає лише купка людей. Військовий міністр пообіцяв докладно доповісти про все Труменові за кілька днів, коли той облаштується на новому місці.

Ото й усе. Це коротке загадкове повідомлення спантеличило Трумена. Силкуешся стільки засвоїти й усвідомити: смерть Рузвельта, реакція народу країни, несподівана відповідальність за командування військовими діями у Європі та в Тихому океані. А тут іще одна взята на себе справа — проєкт Стімсона. Годі й уявити, що воно означає. «Цього дня, — згодом висловився Трумен, — на мене обвалився весь світ».

«Я вирішив, що найкраще було б поїхати додому, добряче відпочити й послухати музику», — написав він у своєму щоденнику.